

MĂDĂLINA FLORINA POP

CARMEN DĂRĂBUȘ, *Despre personajul masculin. De la unitatea androginică la disiparea postmodernă*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2019

Volumul *Despre personajul masculin. De la unitatea androginică la disiparea postmodernă* se înscrie în preocupările constante ale autoarei, conduse cu pasiune și competență exemplară pentru studiul literaturii comparate. Cartea, apărută în anul 2019 la editura clujeană Casa Cărții de Știință, oferă câteva prolegomene de acces asupra personajului masculin prin deschiderea unor noi orizonturi de abordare a mitului androgin. Demersul critic constituie, de fapt, o provocare la un alt tip de lectură a literaturii române și universale prin abordarea unui unghi interpretativ care să corespundă orizontului așteptărilor cititorului secolului XXI, într-o ramă a studiilor culturale.

În ultimii ani, Carmen Dărăbuș a publicat un număr important de studii de literatură comparată și culturală, precum: *Comparatismul, întâlnire a spațiilor culturale*, *L'application du scénario dans l'imagologie comparée*, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, *În lumea ex-iugoslavă – literatura ca studiu cultural*. Studiul se distinge atât prin abordarea teoretico-metodologică, cât și prin perspectiva interdisciplinară. Lucrarea este organizată pe trei secțiuni: una de Preliminarii, patru mari capitole și o secțiune separată, de bibliografie.

În *Preliminarii*, autoarea face precizările necesare referitoare la concepte din domeniile cu care lucrează: comparatism, hermeneutică, psihanaliză, mergând, atunci când consideră necesar, până la detalii minuțioase care arată că fiecare decizie este luată asumat, nefiind rezultatul arbitrariului. După ce explică faptul că „obiectul principal al literaturii comparate este studiul raporturilor literare internaționale, cu raportare la perspectiva supranațională, ce are în vedere aplicarea noțiunii de *comparatism*, evoluția și aplicarea mecanismelor de funcționare a metodelor comparației în domeniul culturii, modalități de regenerare fundamentală permanentă a comparatismului” (Dărăbuș: 12), se oprește asupra termenului de interculturalitate, definindu-l ca „ansamblu de procese destinate stabilirii de relații fondate pe respect mutual dintre diverse culturi și spații lingvistice” (Dărăbuș: 13). Autoarea va aduce în prim-plan, astfel, desemnarea personajului masculin ca parte integrantă a studiilor culturale și de istorie a mentalităților.

Primul capitol, intitulat *Articulări mitice și eros*, are drept „personaj” central androginul analizat din perspectiva evoluției sale de-a lungul timpului. Cercetarea pornește

de la ideea potrivit căreia „omul primordial este androginul, reprezentare a mentalului colectiv exprimată sub diverse nume, sub aspecte multiple la toate nivelurile vieții culturale, în mitologii și în folclorul universal, în religie și filosofie, transmise mai apoi, literaturii culte, pentru că reactualizarea periodică a miturilor este și o formă de sustragere de sub tirania timpului ca devenire perpetuă” (Dărăbuș: 24).

Mitul biblic, adamic și cel platonician, al androginului, care și-au transmis reflexiile în literatura tuturor timpurilor au trecut prin metamorfoze constante. Autoarea surprinde în paginile ce urmează analiza acestora prin intermediul diverselor personaje ale unor opere literare arhicunoscute: în *Miturile lui Platon*, mitul androginului apare strâns legat de cuplul adamic ce se caută de la începutul lumii; în romanul *Séraphita*, romanul lui Honoré de Balzac, Minna/Wilfred, femininul și masculinul aceluiși eu reprezintă perfecțiunea în iubire; romantismul secolului XIX aduce, începând cu proza eminesciană, refacerea cuplului adamic odată cu parcurgerea drumului spre inocență (nuvela *Cezara*); André Gide prezintă, în romanul *Simfonia pastorală*, simbolica mitului reanimată prin imagine literară; începutul de secol XX reconstruiește în romanul *Omul fără însușiri* de Robert Musil conceptul *animus-anima* într-o unitate androginică. Semnificativ pentru literatura română este momentul istoric al cuplului adamic prezentat în nuvela *Șarpele* de Mircea Eliade, prin Dorina și Andronic, iar în *Nuntă în cer*, refacerea mitului androgin prin perechile de îndrăgostiți Lena–Barbu Hasnaș și Ileana–Mavrodin.

Prin noua metafizică a postmodernismului, literatura apare ca mistică a fragmentării, mai puțin simbol narcisiac și mai curând element al ritului autocunoașterii. În romanele lui Mircea Cărtărescu, *Gemenii și Travesti*, actul iubirii este comparat cu fragmentarea unității androgine, la scriitorii decadenti androginul este înțeles ca alcătuire biologică în care coexistă, sexual, masculinul și femininul, fără plenitudine armonică. Andrei și Gina din *Gemenii*, Victor din *Travesti* au o alcătuire indeterminată. Sunt artiști care vorbesc despre ei în registru intim, cu rol cathartic. Literatura se învâluie în mit, este exorcizare și reintegrare în timpul primordial. Indiferent de epocă și de conținuturile pe care le ia mitul, autoarea identifică o stare de transcendență, tradusă printr-o dorință mărturisită sau camuflată a ființei de a se împlini prin iubire, prin mistică, prin Marea Întâlnire de dincolo de imperfecțiunile mundane.

Carmen Dărăbuș identifică și o formă de distorsionare a mitului androgin, prin mitul lui Narcis, prezent în *Metamorfozele* lui Ovidiu, *Frankenstein sau Prometeul modern*, de Mary Shelley, *Portretul lui Dorian Gray* de Oscar Wilde, *Marele Gatsby* de Scott Fitzgerald. În analiza acestora, căutarea jumătății este suspendată, pentru că ființa așa cum este ea, înjumătățită după mitul platonician, divizată la feminin din coasta unui trup masculin adamic – sau mai curând androginic, își este sieși suficientă.

De la literatura universală până la literatura română care abordează tema prezenței copilului/adolescentului în opere literare, diverse personaje sunt trecute în revistă în capitolul *Articulări sociale. Copilărie, adolescență, raporturi filiale și paterne*: Telemachus (*Odiseea*– Homer), Gargantua (*Gargantua și Pantagruel* – François Rabelais), Candide (*Candide sau Optimistul* – Voltaire), Émile (*Émile sau despre educație* – Jean-Jacques

Rousseau). Cercetarea oferă jaloanele necesare care duc la centrarea pe individualitatea aflată în devenire ori sub impactul unor evenimente formative, definite, fie prin modul de raportare la acestea, fie prin relațiile interpersonale. Dacă romanul copilăriei e unul al vârstei, cel al adolescenței e unul al crizei, care se reflectă deplin abia odată cu începutul secolului XX, Alain Fournier, Robert Musil, Ch. Dickens, F. M. Dostoievski, J. D. Salinger instituie o istorie a adolescentului în nuanțele sale greu de fixat. Erosul adolescentin este unul marcant pentru personalitatea în devenire, într-o perioadă în care au loc schimbări fizice și psihice și când se confruntă cu probleme de ordin interior. Emoțiile și trăirile au fost mereu bogate, complexe, însă lipsa instrumentul analizei lor, chiar dacă scriitorii mai reușeau să surprindă acest dificil moment de tranziție.

Următorul capitol, *Inserarea în lume. Cunoașterea: Profetul, Inițiatul, Exploratorul, Călătorul, Artistul*, propune analiza unor forme de cunoaștere specifice masculinului, care îi vor contura existența: profetul (profetul Moise, Prometeu – erou exemplar care are și darul profeției); drumul inițiativ – format din trepte și etape, din probe pe care destinul le scoate în calea ființei, cu rol de interiorizare a lecțiilor spirituale; călătoria, echivalentă cu seria de încercări pregătitoare inițierii. Autoarea stabilește corelații cu psihanaliza lui Jung, unde călătoria este dovada unei nemulțumiri care împinge la căutarea și descoperirea de noi orizonturi, o căutare a universului matern pierdut sau fuga de acest univers posesiv. Forme ale inițierii sunt identificate și în cazul riturilor de trecere: naștere – căsătorie – înmormântare, adică intrarea într-un alt sistem de relații sociale, schimbări radicale de regim ontologic. Inițieri se realizează și în realismul secolului XIX: Rastignac – personaj recurent în romanele balzaciene. Secolul XX, cu inovațiile sale narrative, aduce numeroase tipuri de inițieri, unele dintre ele parabole ale unor vechi mituri aduse de modernitate.

Ultimul capitol, *Alienarea. Macho în conflicte. Dictaturi*, pune în discuție problema identității, prezentă încă din Antichitate, prin mitul androgenului, explorată mai ales în simbolism și în modernitate. Divizarea androgenului a dus la alcătuirea unor individualități distincte, demonstrând că alteritatea este apriorică identității. Căutarea sinelui este mereu legată de unitate, deoarece are în vedere raportul identitate/alteritate, prima constituind un obiectiv esențial al ființei. În literatură raportul identitate-alteritate are un parcurs inițiativ al ființei situate în *ontos*, prezent multă vreme ca privilegiu al masculinului. De la arhetip la materializările lui în istorie, conținuturile capătă sensuri noi, adaptate la mentalități, fără a renunța la cele vechi.

Așadar, acest volum oferă o viziune inedită asupra mitului androgenului, printr-o investigație amănunțită atât a literaturii universale, cât și a literaturii române la nivelul prozei. Originalitatea și noutatea subiectului constă în avansarea opiniilor printr-un demers teoretic. Lucrarea este cu atât mai importantă cu cât propune un salt spectaculos pentru lumea universală actuală, în perceperea literară a personajului masculin, prin intermediul cunoașterii.

Avem certitudinea că prezenta carte va constitui un instrument util atât pentru cercetătorii din domeniul literaturii, cât și pentru cei care sunt interesați de evoluția personajului masculin de-a lungul istoriei în diverse opere literare.

